

Розвиток промислово-торгівельної сфери міста Острога

Німецько – фашистські окупанти завдали місту Острогу великих втрат і руйнувань. Гітлерівці розстріляли 6400 мирних громадян, вивезли до Німеччини 257 юнаків та дівчат. Було спалено і підірвано значну частину промислових підприємств і культурно – освітніх закладів, майже повністю зруйновано центр міста. Якщо в 1939 році в місті проживало 14845 чоловік, то на час визволення у 1944 році налічувалося лише 4494 чоловік¹.

Насамперед відбудова в місті Острозі розпочалася з електростанції і міського водогону. У 1944 році була створена і зареєстрована промислова артіль «Перше травня», де виготовляли бочки, колеса, смоли. Запрацював також невеликий сироварний завод. Млини, пекарні, інші дрібні виробництва та підприємства об'єднали в районний харчовий комбінат. У цьому ж році були створені промислові артілі імені Жовтневої революції, імені 8 Березня². Через кілька місяців у кравецькому, шевському, бляхарському, гончарному цехах цих артілей налічувалося близько 100 робітників³. Було налагоджено постачання населення продовольчими товарами, відкрито 5 магазинів державної торгівлі.

Держава подбала про організацію медичного обслуговування, що в післявоєнний період було справою вкрай необхідною. В місті відновила діяльність лікарня. В 1950 році її персонал налічував 35 осіб, у тому числі дев'ять лікарів.

Населення міста отримало допомогу від держави грошми і лісоматеріалами для ремонту житла⁴.

У червні 1947 року в м. Острозі був відкритий глибинний пункт «Заготзерно», що добре і вчасно підготовувався до прийому зерна⁵. Ще в лютому Острозький район розпочав складати виробничі плани весняної сівби. Найважливішою технічною культурою в Острозькому районі був цукровий буряк, тому велика увага була звернута на підготовку до посіву цієї культури.

16 лютого 1948 року Острозька промислова артіль ім. Першого травня в селі Почапки організувала цех по виготовленню виробів з чавуну. Вже 10 червня 1948 року почав працювати ливарний цех, що був організований вищевказаною промисловою артіллю. Виготовлялися деталі до сільськогосподарських машин, поршні до мотоциклів, автомашин, кухонний посуд – чавуни, каструлі⁶.

27 серпня 1948 року в місті Острозі, по вулиці 1 Травня утворено колгосп у кількості 47 господарств, якому присвоїли ім'я Т.Г. Шевченка. Головою

колгоспу призначили Й.Л. Лебідю. 28 серпня відбулося перше засідання правління колгоспу, де обрали заступника голови, призначили бригадирів, обговорили організаційні питання: розташування бригадних дворів, порядок управління, усупільнення тягла, реманенту. Поряд з цим колгоспом в Острозі існував колгосп «Зоря».

Торгівля, поступово налагоджувалася, в. т. державна. У вересні 1947 року було відкрито універмаг. Тільки за один день 17 вересня магазин втворював 25 тис. карбованців⁷. План крамообігу за третій квартал 1947 року змішторг виконав на 105 відсотків, при чому щоденний крамообіг сягав 35 тис. карбованців. У квітні 1948 року спостерігалася тенденція зниження цін, як на промислові товари, так і на продовольчі.

Продовжувалася робота по відбудові і будівництву нових житлових будинків в місті, а також відкриття новозбудованих крамниць, дитячих ясел, їдалень. У 1946 році було відкрито готель.

В тому ж році відкрито овочеву крамницю, їдальні, ресторан, чайну, організовано майстерню головних уборів. У лютому 1947 року почав працювати кінотеатр. На березень 1948 року відбудовано 9 житлових будинків, закінчено ремонт міської лазні, водогінної мережі, подовженої на 1300 метрів⁸. У травні 1948 року по вулиці Сталінській (сьогодні проспект Незалежності) відділ комунального господарства розпочав відбудову двоповерхового будинку. Робота закінчилася в липні.

Острозький промисловий харчовий комбінат закінчив у 1948 році будівництво нової пекарні, що спроможна випікати шість тон хліба на добу. Районний промисловий комбінат побудував нову шевську майстерню.

У 1949 році базарний комітет Острога упорядкував міський базар. Розпочалося будівництво павільйону, що був розрахований на три відділи: бакалійний, парфумерний, галантерейний. 25 липня того ж року робота була закінчена⁹.

В цей рік були відремонтовані будинки по вулиці Папаніна №1, Мануїльського №18, Баштовій №22, Кривоноса №26. Виконання плану всіх ремонтних робіт дало 2600 квадратних метрів додаткової житлової площі.

11 липня 1948 року було збудовано міст через річку Вілію.

На 1947 рік в місті успішно проводились роботи у галузі конярства. Зокрема, для піднесення сільськогосподарської галузі у місцевих колгоспах розводили нові породи коней. В самому ж Острозі функціонувала острозька державна племінна стайня.

10 жовтня 1947 року в місті Острозі відбулося засідання виконкому районної Ради депутатів, на якому голова місцевої ради Поплавка і директор електростанції Глушко доповіли про забезпечення міста електроенергією та водою. У 1948 році водогінну мережу в місті подовжили на 1300 метрів,

Розвиток промислово-торгівельної сфери міста Острога

було встановлено 25 додаткових точок для освітлення міста. По вулиці Держинського у червні 1948 року проведено електричну мережу завдовжки 500 метрів (нині це вулиця Татарська), а по вулиці Хетагурована – на 300 метрів. Включено ще 25 нових точок для освітлення. Крім того, забезпечено струмом районну друкарню, в ній було встановлено електродвигун.

У квітні 1949 року відремонтовано міську електростанцію. В жовтні цього ж року, з метою забезпечення Острога електроенергією, районний виконавчий комітет і міська Рада прийняли рішення використати для цього струм Нетішинської гідроелектростанції, що знаходилася в семи кілометрах від міста.

Порівнюючи типологізацію Острога за його функціями, то з другої половини 40-х – першої половини 60-х років ХХ століття місто переструктуризувалося з центру розвитку сільськогосподарського, аграрного спрямування у господарсько-адміністративний тип міст. Насамперед, цю ознаку визначило те, що у 1959-1964 роках спостерігається розвиток місцевої промисловості. У місті функціонували: лісовий завод, меблева фабрика, промисловий комбінат, харчовий промисловий комбінат.

1959 рік – початок нової планової семирічки радянської системи управління економікою, промисловістю та сільським господарством.

Якщо характеризувати показники роботи за перший квартал семирічки, то найкращі показники досягнули: районний промисловий комбінат, держлісгосп і харчовий комбінат. До ладу діючих стала нова піч по випалюванню вапна, розпочато видобування будівельного каменю.

В новій семирічці в промисловій артілі імені 1 Травня планувалося дальше забезпечення виробництва промисловою продукцією, розширення асортименту та значне зниження її собівартності, підвищення продуктивності праці. Першочергове значення в цій справі належало механізації та електрофікації виробничих процесів. З цією метою було введено в експлуатацію цікавий своєю простотою верстат для поперечного розпилювання дошок, сконструйований технічним керівником Олексієм Білоусом. Відрізнявся він від заводського тим, що циркулярна пилка з електричним двигуном була підвішена до візка, який рухався по направляючих рейках під прямим кутом до напрямку дошки. Така технічна новизна збільшила продуктивність праці та набагато полегшила працю.

Але слід зазначити, що поряд з нововведеннями в галузі техніки і механізації промислових артілей, прослідковувалися значні недоліки, зумовлені як суб'єктивними, так і об'єктивними причинами.

Наприклад, колгосп «Ленінський шлях», хоча мав непогані успіхи у галузі рільництва і тваринництва, що позитивно вплинуло на оплату праці хліборобів, мав вагомий недолік. В артілі були приміщення, в яких через

недбале укладення стелі не було проведено електроенергії. Це ускладнило догляд за громадською худобою.

Найбільш неприваблива картина спостерігалася у промисловій артілі імені Островського. Зanedбаність керівництва, організаторської роботи привела до того, що план першого кварталу не було виконано. Не все гаразд було із сирзаводом у місті Острозі.

Спад промислово-торгівельної діяльності в місті був викликаний в деяких організаціях чисто суб'єктивними причинами. Зокрема, як зазначалось у газеті «Зоря комунізму» за 14 березня 1959 року, голову промислової артілі імені Островського Тарасюка, зовсім не турбували підприємницькі питання, а лише перехід на пенсію. Тому питання відкриття майстерень побутового обслуговування в селах, організація збуту продукції галантерейного цеху, контроль за роботою шевської майстерні, перукарні, фотографії зовсім не цікавили керівника. Недоліки спостерігалися на цегельному заводі, де затримувалися роботи по формуванню цегли-сирцю.

У деяких керівників підприємств і цехів не переводилися місницькі тенденції, прагнення виконати лише план по товарній продукції, при цьому не звертаючи уваги на асортимент і насущні потреби населення¹⁰. На таких принципах, зокрема, будував свою діяльність цех товарів широкого вжитку Острозького лісгоспу. Тоді цех виготовляв бочкову клепку, дубильний екстракт та іншу продукцію, яка не користувалася попитом в районі та області. Цех не випускав покрівельної гонти, штукатурної дранки, штахет, які потребувало населення та організації міста і району.

Не відчувалася ритмічна робота у промисловій артілі імені Першого Травня. Тут майже завжди на початку місяця не вистачало окремих матеріалів, простоювали люди і верстати. Керівники ж вдавалися до так званого окозамилування, авансом переводили частину продукції до розряду готової, забезпечуючи справну цифру виконання плану.

Зважаючи на поганий економіко-промисловий потенціал, негаразди спостерігалися у дисципліні й розрахунках керівництва з фінансовими і промисловими установами. Малоефективно розвивалася соціальна сфера, для якої характерним був залишковий принцип.

Перспективним планом Острозького районного харчового комбінату передбачалося в 1959 році здати в експлуатацію новий механізований хлібозавод з добовою потужністю 30 тонн хлібобулочних виробів. В лютому 1959 року вже було закладено фундаменти під потужні печі, провадився монтаж різного обладнання та завершені роботи по спорудженню водопроводу.

Острозький промисловий харчовий комбінат планував також на 1960-1961 роки побудувати цех для переробки фруктів. Уже у вересні-жовтні

Розвиток промислово-торгівельної сфери міста Острога

1961 року цей цех харчового комбінату міста Острога відправив більше 30 тонн соків Московському заводу безалкогольних напоїв.¹¹

У 1960-1962 роках планувалося будівництво ковбасного цеху з виробничою потужністю 10 тонн ковбасних виробів за місяць. Даний проект був виконаний до кінця місяця березня 1962 року.

Острозьке лісове господарство складало значний промисловий потенціал міста. У трьох адміністративних районах розташовувалися лісові масиви, де проводилися роботи з заготівлі та вивезення деревини. У 1961 році лісове господарство відвідали працівники Естонського лісгоспу для «обміну професійними навичками та досвідом».

Досить тривалий час у промисловій артілі імені 1 Травня фанерування меблів проводилося вручну. Відповідно, такий виробничий процес сповільнював темпи, впливав на якість продукції. У вересні 1961 року фанерування меблів стали проводити при допомозі гвинтових пресів з застосуванням синтетичного (смоляного) клею. Це, в свою чергу, дало можливість розділити процес фанерування на дрібніші операції, що сприяло підвищенню продуктивності праці та поліпшенню якості продукції. Такий перебіг виробничо-технічної новизни підвищив попит на меблеві товари у міському меблевому магазині.

Варто зазначити, що у 1960 році на базі промислових артілей міста Острога було створено комбінат побутового обслуговування населення. На 1961 рік директор І. Ніколайчук планував відкриття майстерень з ремонту меблів, цех хімічестки одягу й інших речей. Цех з хімічестки одягу почав функціонувати з 3 червня 1961 року¹². До того ж планувалося розширити майстерню з ремонту друкарських машинок, мотоциклів, велосипедів, швейних машинок. Заплановано збудувати приміщення та відкрити ателье мод, а в селах району відкрити кравецькі і шевські майстерні. Хоча останнє так і не було виконано в багатьох селах, ще з 1959 року в Острозі раціонально діяла шевська майстерня промислової артілі ім. Островського. При вказаній артілі з лютого 1959 року працювала жерстяна майстерня; вона не мала ні належного робочого інвентаря, ні інструментів та матеріалів.

Якщо характеризувати 1959-1961 роки, то помітно розширився потенціал мережі міських майстерень та магазинів.

З квітня 1961 року працювала майстерня з ремонту годинників; жерстяна майстерня була переобладнана на слюсарню. Почала діяти майстерня з пошиття чоловічих головних уборів. Відкрито було цех з фарбування одягу. 23 вересня 1961 року при комбінаті функціонував цех, що склив вікна.

Попит на товари Острозького змішторгу помітно зріс у 1959 р.; порівнюючи з показниками 1957 та 1958 рр., було реалізовано товарів на 2700 крб. більше (1957 р. продано товарів на 25931 крб., а 1958 р. – 28631 крб.).

На той час в Острозькому районі діяли дві організації торгівлі: райспоживспілка і змішторг, що постачали товари першої необхідності. З метою розширення сфери своєї діяльності вони проводили розбудову мережі торгівельних закладів. Так, у вересні 1960 року на вулиці Сталіна було відкрито спеціалізований магазин по торгівлі хлібом і хлібобулочними виробами. А з червня 1961 року вже функціонував новий магазин змішторгу – бакалійно-гастрономний.

На розі вулиць Сталіна та Держинського був розміщений двоповерховий будинок, в якому з жовтня 1961 року почав працювати магазин «Готовий одяг».

Комбінат комунальних підприємств міста Острога проводив роботу з поліпшення водопостачання жителів міста. До листопада 1962 року діяли застарілі водозбірні колонки, у яких взимку часто замерзала вода. На їх місце встановили автоматичні колонки, в яких замерзання води було виключеним. Такі колонки діяли по таких вулицях: Першотравнева (назва збереглась і на сьогоднішній день), Держинського, Сталіна, Кривоноса (назва збереглась). Всього було встановлено 18 автоматичних колонок. До грудня 1963 року такі ж колонки встановили і по вулиці Красногорка (назва збереглась). З 1961 року колонки діяли в районі Нового міста.

З грудня 1961 року на західних околицях міста Острога були зведені добротні будівлі. Ще здалека виднілися кам'яні корпуси, в яких розміщалися майстерня і гараж. Зведена там була і водонапірна башта. У приміщенні майстерні встановили паровий котел¹³. Там ремонтували автомобілі, трактори, електростанції тощо.

За 10 місяців 1964 року було збудовано 17 будинків. У стадії будівництва перебувало 224 будинки індивідуальних забудовників.

Невід'ємною частиною розвитку Острога був міський транспорт. У 50-х роках інтенсивно розвивався зручний і досконалий вид транспорту – автобус.

Автобуси Острозької АТК на 1959-1965 роки були зручними, вигідними видами транспорту. У вересні 1965 року автотранспортна контора отримала 2 нових автобуси ГАЗ-651. Це дало можливість відкрити новий автобусний маршрут місто Острог – селище Гоща. На день автобус робив два рейси.

Автобусні лінії сягали далеко за межі району і області (до Кременця, Шепетівки, Ровно, Славути, станції Острог, Гощі, Плужного, Карпилівки, Лючина, Солов'я). З весни 1965 року були відкриті нові маршрути на Гощу (через Бугрин) і Новомалин. Через Острог проїжджав автобус Шепетівка – Львів. Відкрито нові лінії Рівне – Хмельницький через Острог та Острог – Здолбунів через Верхів. З квітня 1965 року почало курсувати вантажне таксі по маршруту місто Острог – село Плужне. Щоденно машина робила три рейси, зупиняючись в зустрічних селах.

Розвиток промислово-торгівельної сфери міста Острога

Таким чином, Острог на 1965 рік став важливим центром автобусного сполучення. Це, відповідно, поліпшило його зв'язки з важливими населеними пунктами.

Отже, Острог періоду другої половини 40-х середини 60-х років ХХ ст. постав як місто господарсько-адміністративного типу. Для соціальної структури такого рівня міста властиво те, що переважна кількість його населення була пов'язана, в першу чергу, з господарською діяльністю, і в другу – з виконанням містом функцій адміністративного центру.

Література

1. Історія міст і сіл Української РСР: в 26-ти т. Рівненська область / Гол. редактор А. В. Мяловицький. – К., 1973. – 315 с.
2. Сталінський шлях. – 1947. – 2 лютого.
3. Сталінський шлях. – 1948. – 2 лютого.
4. Сталінський шлях. – 1948. – 12 березня.
5. Сталінський шлях. – 1947. – 20 червня.
6. Сталінський шлях. – 1947. – 30 вересня.
7. Сталінський шлях. – 1948. – 12 березня.
8. Сталінський шлях. – 1949. – 15 травня.
9. Зоря комунізму. – 1959. – 14 березня.
10. Зоря комунізму. – 1959. – 12 квітня.
11. Зоря комунізму. – 1961. – 14 жовтня.
12. Зоря комунізму. – 1961. – 1 січня.
13. Зоря комунізму. – 1964. – 27 вересня.